

VAI TRÒ CỦA NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN ĐỐI VỚI KINH TẾ THỊ TRƯỜNG VÀ KINH TẾ THỊ TRƯỜNG ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

LÊ BÍCH PHƯƠNG

Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật Bình Dương - lbphuong@kkt.edu.vn

HÀ KIÊN TÂN

Trường Đại học Kinh tế - Kỹ thuật Bình Dương - hkthan@kkt.edu.vn

(Ngày nhận: 14/04/2016; Ngày nhận lại: 15/05/2016; Ngày duyệt đăng: 10/06/2016)

TÓM TẮT

Quan hệ giữa nhà nước và thị trường là hết sức phức tạp, bởi thị trường có liên quan đến rất nhiều lĩnh vực hoạt động trong đời sống xã hội. Do vậy, chúng ta cần phải nhấn mạnh vai trò của nhà nước pháp quyền trong điều kiện kinh tế thị trường, đặc biệt là khi Việt Nam chủ trương phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.

Trong khuôn khổ bài báo này, chúng tôi đưa ra một số luận cứ để chỉ ra vai trò cần thiết của nhà nước pháp quyền trong kinh tế thị trường nói chung và, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam nói riêng.

Từ khóa: Nhà nước pháp quyền; kinh tế thị trường; kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.

The role of Government in a market - based economy and Socialism-oriented market - based economy in Vietnam today

ABSTRACT

The relationship between government and the market is very complex, because the market is related to so many areas of activity in social life. Therefore, we need to emphasize the role of government in market - based economy conditions, especially when Vietnam has laid down as a policy “Developing a socialism-oriented market- based economy”.

In the domain of this paper, we want to give some arguments to indicate the necessary role of government in economic market in general and socialism market-based economy in Vietnam in particular.

Keywords: Role of government; oriented market - based economy; socialism - oriented market - based economy.

1. Đặt vấn đề

Kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, một khái niệm đã được Đảng Cộng sản Việt Nam đưa ra và triển khai tại Việt Nam từ thập niên 1990 cho đến nay. Việc áp dụng cơ chế này cũng được ghi vào Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam 2013 (Sửa đổi, bổ sung). Song, cho đến nay cũng phải thừa nhận rằng, chưa có nhận thức đầy đủ, cụ thể để trả lời câu hỏi: thế nào là nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa? Theo chúng tôi, trả lời câu hỏi này một

cách khoa học, hiện vẫn đang còn nhiều ý kiến tranh luận khác nhau, thậm chí có lúc gay gắt. Song, có thể hiểu một cách chung nhất theo tinh thần Đại hội Đại biểu Toàn quốc lần thứ XII của đảng Cộng sản Việt Nam là tiếp tục thống nhất nhận thức về nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. “*Theo đó, nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa Việt Nam là nền kinh tế vận hành đầy đủ, đồng bộ theo các quy luật của kinh tế thị trường, đồng thời bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa phù hợp với từng giai đoạn*

phát triển của đất nước. Đó là nền kinh tế thị trường hiện đại và hội nhập quốc tế; có sự quản lý của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo, nhằm mục tiêu "dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh"¹.

Cụ thể hơn, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa Việt Nam có quan hệ sản xuất tiên bộ phù hợp với trình độ phát triển của lực lượng sản xuất; có nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò *chủ đạo*, kinh tế tư nhân là *một động lực* quan trọng; các chủ thể thuộc các thành phần kinh tế bình đẳng, hợp tác và cạnh tranh theo pháp luật; thị trường đóng vai trò chủ yếu trong huy động và phân bổ có hiệu quả các nguồn lực phát triển, là động lực chủ yếu để giải phóng sức sản xuất; các nguồn lực nhà nước được phân bổ theo chiến lược, quy hoạch, kế hoạch phù hợp với cơ chế thị trường. Nhà nước đóng vai trò *định hướng*, xây dựng và hoàn thiện thể chế kinh tế, tạo môi trường cạnh tranh bình đẳng, minh bạch và lành mạnh; sử dụng các nguồn lực của Nhà nước và công cụ, chính sách để định hướng và điều tiết nền kinh tế, thúc đẩy sản xuất kinh doanh và bảo vệ môi trường; thực hiện tiến bộ, công bằng xã hội trong từng bước, từng chính sách phát triển. Phát huy vai trò làm chủ của nhân dân trong phát triển kinh tế - xã hội.

Như vậy, cho đến nay, quan niệm về vai trò, chức năng quản lý kinh tế của Nhà nước pháp quyền đã được đổi mới một cách căn bản, từ quan niệm Nhà nước trực tiếp chỉ huy toàn bộ nền kinh tế theo một kế hoạch tập trung, thống nhất mang tính pháp lệnh từ trên xuống, chuyển sang phân định rõ chức năng quản lý nhà nước về kinh tế và chức năng quản lý kinh doanh (chức năng quản lý nhà nước về kinh tế và chủ sở hữu tài sản công thuộc về Nhà nước, còn chức năng quản lý kinh doanh thuộc về doanh nghiệp). Từ chỗ tuyệt đối hóa vai trò của kế hoạch, phủ nhận vai trò của thị trường đã đi đến thừa nhận thị trường vừa là căn cứ, vừa là đối tượng của kế hoạch; kế hoạch chủ yếu mang tính định

hướng và trên bình diện vĩ mô, còn thị trường giữ vai trò trực tiếp hướng dẫn các đơn vị kinh tế lựa chọn lĩnh vực hoạt động và phương án tổ chức sản xuất, kinh doanh. Từ chỗ can thiệp trực tiếp bằng mệnh lệnh hành chính chuyển sang quản lý bằng pháp luật, chính sách, chiến lược, quy hoạch, kế hoạch và các công cụ điều tiết vĩ mô khác trên cơ sở tôn trọng các quy luật thị trường. Đây là những bước tiến cơ bản trong nhận thức của Đảng Cộng sản Việt Nam về kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Song, vấn đề lại đặt ra ở đây là vai trò của Nhà nước trong kinh tế thị trường và kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa dựa vào những luận cứ khoa học nào?

2. Một số luận cứ về vai trò của Nhà nước pháp quyền trong kinh tế thị trường

Qua nghiên cứu, phân tích, chúng tôi đưa ra một số luận cứ để chỉ rõ vai trò cần thiết của nhà nước pháp quyền trong nền kinh tế thị trường nói chung như sau:

Thứ nhất, thị trường đóng vai trò quyết định số lượng và chất lượng sản phẩm. Thị trường cho phép nắm bắt được mức cầu và qua đó quyết định mức cung (về lượng và về chất). Thực tế này diễn ra vì kinh tế thị trường căn cứ trên nguyên tắc phi tập trung hóa. Tuy nhiên, kinh tế thị trường không mang lại những giải pháp lý tưởng và Nhà nước đóng vai trò quan trọng trong việc khắc phục những vấn đề mà bản thân cơ chế thị trường không thể giải quyết triệt để. Ngoài ra, cơ chế thị trường cũng không tránh khỏi sức ép từ các vấn đề về chính sách công trong nền kinh tế toàn cầu hiện nay như: lạm phát, thất nghiệp, ô nhiễm, nghèo đói và các hàng rào thương mại quốc tế khác;

Thứ hai, sản xuất, kinh doanh trong kinh tế thị trường có nhiệm vụ đạt đầu ra tối đa từ các yếu tố đầu vào mà các nhà sản xuất, kinh doanh sử dụng. Tức, nó giải quyết vấn đề quan trọng nhất mà mọi cơ chế kinh tế phải đối mặt: làm thế nào để một xã hội có thể sản xuất hàng hóa và dịch vụ một cách có hiệu quả nhất? Nghiên cứu nhu cầu của người tiêu dùng, nhà sản xuất xác định giá bán hay đổi

mới công nghệ sản xuất nhằm thu lợi nhuận tối đa và giành thắng lợi trong cạnh tranh với các nhà sản xuất, kinh doanh khác.

Tất nhiên, nhà sản xuất, kinh doanh không thể lường trước mọi biến đổi trên thị trường một cách toàn diện, do vậy thường gặp rủi ro thất bại. Cân nhắc giữa rủi ro và thắng lợi của các cá nhân và các doanh nghiệp cho thấy vai trò quan trọng của nhà nước pháp quyền trong kinh tế thị trường là bảo vệ quyền sở hữu tài sản và thực thi hợp đồng hợp pháp. Quyền sở hữu phải được xác định rõ trong luật pháp. Chỉ khi quyền tự do sở hữu đó được đảm bảo, các chủ thể cá nhân và các doanh nghiệp mới sẵn sàng chịu rủi ro về tiền bạc để đầu tư vào kinh doanh hoặc, mới mở rộng kinh doanh. Cạnh tranh là nhân tố đi liền với thị trường, và chính nó có lợi cho người tiêu dùng, đặc biệt chính sách mở cửa kinh tế càng làm cho cạnh tranh có vai trò quan trọng hơn nữa, nhất là trên phương diện đổi mới công nghệ sản xuất. Song, một mối nguy hiểm sẽ xuất hiện ở đây là khả năng kinh doanh không đồng đều giữa các doanh nghiệp các nước làm cho một số doanh nghiệp không có khả năng cạnh tranh bị phá sản. Xét từ góc độ quản lý xã hội, ở đây sẽ nảy sinh một vấn đề là tính hợp lý và khuôn khổ của chính sách hạn chế tự do thương mại nhằm bảo vệ công ăn việc làm trong một số ngành công nghiệp, tức việc làm tốt cho đất nước, vì công nhân và chủ doanh nghiệp trong các ngành ấy sẽ có thu nhập và lợi nhuận cao hơn, chi tiêu phần lớn số tiền đó ở trong nước. Chính sách như vậy chỉ đúng một phần, vì nó còn làm phương hại đến người tiêu dùng (giá cả và chất lượng sản phẩm).

Thứ ba, mặc dù thị trường đóng vai trò quan trọng trong việc nâng cao năng suất lao động và chất lượng sản phẩm, song còn có hàng loạt lĩnh vực thị trường không thể can dự, đòi hỏi can thiệp của nhà nước bằng luật. Vai trò của nhà nước pháp quyền ở đây không thay thế thị trường mà hoàn thiện các chức năng của thị trường. Như lĩnh vực quốc phòng, an ninh, môi trường - sinh thái cho thấy vai trò không thể thay thế được của nhà

nước trong việc sử dụng luật pháp vì phúc lợi chung của một dân tộc.

Thứ tư, trong lĩnh vực hoạt động xã hội rất cần đến quản lý bằng pháp luật của nhà nước nhằm đưa xã hội đi lên, đó là lĩnh vực giáo dục. Tham gia vào quá trình đào tạo hay tái đào tạo, công dân tìm kiếm cách cải thiện cuộc sống của mình chứ không cần thiết phải của cả cộng đồng. Nhưng kết quả từ nâng cao học vấn của người đó là người lao động trở thành thành viên hữu ích và có học vấn cao hơn trong cộng đồng. Người lao động có những kỹ năng mới và qua đó có thể xây dựng được một doanh nghiệp mới để tạo cơ hội và việc làm cho người khác. Như vậy, học vấn của công dân nêu trên sẽ làm lợi cho những người khác, hay nói cách khác, giáo dục đem lại lợi ích ngoại sinh cho một quốc gia do những công nhân có học vấn thường linh hoạt và có năng suất lao động cao hơn, ít có khả năng thất nghiệp hơn. Điều này có nghĩa là chi tiêu nhiều hơn cho giáo dục có thể dẫn đến những khoản tiết kiệm của xã hội và cá nhân không phải chi tiêu vào việc phòng chống tội phạm, nghèo đói và các vấn đề xã hội khác, cũng như nâng cao trình độ kỹ năng, tính linh hoạt và năng suất của lực lượng lao động. Do vậy, nhà nước cần sử dụng pháp luật để quy định trợ cấp hoặc khuyến khích các lĩnh vực hoạt động nhằm mang lại lợi ích ngoại sinh. Đó, trước hết là giáo dục công lập nhằm tận dụng tối đa nguồn lực trí tuệ, nhân tài của đất nước.

Thứ năm, phát triển xã hội trong điều kiện kinh tế thị trường trực tiếp liên quan đến phương diện pháp lý. Mặc dù kinh tế thị trường không phải là “giấy phép” cho bóc lột hay trộm cướp, song ở đây rõ ràng có những lạm dụng. Do vậy, nhà nước cần phải tạo ra khuôn khổ pháp lý cho hoạt động thị trường nhằm đảm bảo lợi ích hợp pháp của các bên tham gia quan hệ thị trường, lành mạnh hóa kinh tế và xã hội, qua đó kích thích mọi người tích cực tham gia sản xuất, kinh doanh với tâm trạng vững vàng và qua đó đem lại hiệu quả tối đa. Cạnh tranh hợp pháp là đòn bẩy của phát triển kinh tế và các hình thức sáng

tạo khác. Chính nhà nước pháp quyền cần đảm bảo cạnh tranh lành mạnh, hợp pháp trong xã hội.

Thứ sáu, kinh tế thị trường tất yếu dẫn đến phân hóa xã hội. Do vậy, để xã hội phát triển bền vững, ổn định, nhà nước chắc chắn phải sử dụng pháp luật để can thiệp bằng các chương trình tái phân phối thu nhập, phương tiện hữu hiệu và phổ biến ở đây là các chính sách thuế để phân phối thu nhập sau thuế trở nên công bằng hơn. Tất nhiên, việc tái phân phối thu nhập thông qua thuế có thể làm suy giảm động cơ của một nhóm người có thu nhập cao, hơn nữa việc xác định công bằng và hợp lý là gì vẫn là một vấn đề còn bỏ ngỏ. Song, kinh nghiệm của tất cả các nước có nền kinh tế thị trường đầy đủ cho thấy, vì lòng trắc ẩn và tính công bằng, nhà nước pháp quyền luôn có trách nhiệm hỗ trợ các gia đình nghèo và giúp họ thoát khỏi cảnh bần cùng. Đây là “mạng lưới an sinh xã hội” cần được triển khai nhờ hệ thống luật của nhà nước trong điều kiện kinh tế thị trường.

Như vậy, nguyên tắc pháp quyền đóng vai trò quan trọng hàng đầu trong quản lý nhà nước đối với thị trường nhằm đảm bảo phúc lợi chung cho mỗi công dân và toàn thể quốc gia.

3. Vai trò nhà nước pháp quyền trong kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay

Cũng như vai trò nhà nước trong nền kinh tế thị trường nói chung. Ở Việt Nam hiện nay, phải xuất phát từ tính đặc thù của chủ trương phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Trong bài viết này, chúng tôi chỉ nêu một số nội dung chủ yếu về vai trò của nhà nước pháp quyền gắn với tính đặc thù của kinh tế thị trường đó.

Thứ nhất, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa cũng là một kiểu quan hệ giữa người với người trong sản xuất, kinh doanh nên nó vẫn mang đậm dấu ấn của quan hệ xã hội, của thể chế chính trị mà nền kinh tế đó tồn tại. Với mức độ đáng kể, sự phát triển kinh tế thị trường ở Việt Nam hiện nay bị chi phối và nhằm phục vụ cho định hướng xã hội

chủ nghĩa. Đương nhiên, nhân tố sâu xa bảo đảm định hướng chính trị đối với kinh tế là đường lối, quan điểm, tư tưởng chỉ đạo của Đảng Cộng sản cầm quyền. Song, để đường lối, quan điểm, tư tưởng chỉ đạo của đảng biến thành hiện thực vận động của nền kinh tế, chúng phải được thể chế hóa thành hệ thống pháp luật, chương trình, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội và được triển khai bằng Nhà nước, thông qua Nhà nước, dưới sự quản lý của Nhà nước do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo. Xét từ giác độ đó, Nhà nước có tác động trực tiếp nhất tới việc định hướng sự vận động của kinh tế thị trường. Pháp luật, chương trình, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội của nhà nước chỉ đúng khi, chúng phản ánh chính xác yêu cầu phát triển khách quan của thị trường, *lấy quy luật thị trường làm cơ sở*. Xét ở mặt này, chúng mang tính khách quan. Nhưng chúng lại là sự thể chế hóa, cụ thể hóa mục tiêu chính trị của Đảng, nên cũng có mặt chủ quan. Trong quá trình phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, định hướng chủ quan (ý chí của Đảng, của Nhà nước và Nhân dân ta) là ở chỗ, cùng với việc bảo đảm lợi ích hợp lý của doanh nghiệp, thì việc *ưu tiên bảo vệ lợi ích hợp pháp, chính đáng của dân, của người lao động* là một vấn đề có tính nguyên tắc. Nhà nước có cơ chế, chính sách để bảo đảm sự ưu tiên đó, thể hiện ở cả ba lĩnh vực kinh tế cơ bản như: *sở hữu; quản lý; phân phối*.

Thứ hai, Nhà nước có vai trò to lớn trong việc bảo đảm sự *ổn định vĩ mô cho phát triển và tăng trưởng kinh tế*. “Ổn định”, ở đây thể hiện sự cân đối, hài hòa các quan hệ nhu cầu, lợi ích giữa người và người, tạo ra sự đồng thuận xã hội trong hành động vì mục tiêu phát triển của đất nước. Tính đúng đắn, hợp lý và kịp thời của việc hoạch định và năng lực tổ chức thực hiện các chính sách phát triển vĩ mô do nhà nước đảm nhiệm là điều kiện tiên quyết nhất hình thành sự đồng thuận đó. Là những công cụ tạo ra sự đồng thuận xã hội, từ đó mà có ổn định xã hội cho phát triển và tăng trưởng kinh tế, các chính sách, pháp luật của nhà nước, một mặt, phải phản ánh đúng những nhu

cầu chung của xã hội, của mọi chủ thể kinh tế...; mặt khác, phải tôn trọng tính đa dạng về nhu cầu, lợi ích cụ thể của các chủ thể đó.

Thứ ba, Nhà nước có vai trò to lớn trong việc bảo đảm gia tăng *phúc lợi xã hội*, bởi mục tiêu căn bản của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam là góp phần thực hiện “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh”. Có chính sách xã hội hợp lý; bảo đảm phúc lợi ngày một gia tăng nhờ hiệu quả tác động của chính sách kinh tế tiến bộ do Nhà nước hoạch định và tổ chức thực hiện bằng những nỗ lực của nhiều chủ thể kinh tế khác nhau... là nhân tố có vai trò quyết định trong vấn đề này.

Để thực hiện các vai trò đó, điều quan trọng nhất là Nhà nước phải tạo lập khung pháp lý cho hoạt động sản xuất, kinh doanh diễn ra một cách hiệu quả. Nhà nước chính là thiết chế chủ yếu đảm đương nhiệm vụ này. Năng lực điều hành kinh tế bằng pháp luật là một thước đo đánh giá sự trưởng thành và vai trò của nhà nước trong kinh tế.

Thứ tư, Nhà nước góp phần đặc lực vào việc tạo môi trường cho thị trường phát triển, như tạo lập kết cấu hạ tầng kinh tế cho sản xuất, lưu thông hàng hóa; tạo lập sự phân công lao động theo ngành, nghề, vùng kinh tế qua việc nhà nước tiến hành quy hoạch phát triển kinh tế theo lợi thế từng vùng, ngành và nhu cầu chung của xã hội... Là chủ thể trực tiếp sở hữu hoặc quản lý, khai thác những cơ quan truyền thông mạnh nhất của quốc gia, nhà nước góp phần cung cấp thông tin thị trường cho các chủ thể kinh tế để các chủ thể này chủ động lựa chọn phương án sản xuất kinh doanh, đối tác kinh tế, thời điểm thực hiện các giao dịch kinh tế, cách thức sản xuất kinh doanh có hiệu quả nhất trong điều kiện cụ thể của mình.

Cùng với tác động của hệ thống luật kinh tế và sự đầu tư trực tiếp vào kinh tế, Nhà nước còn định hướng nền kinh tế qua các công cụ gián tiếp là chính sách kinh tế, như chính sách tài chính - tiền tệ, chính sách đầu tư, chính sách thu nhập và việc làm.

Việc nhấn mạnh vai trò của Nhà nước

trong việc định hướng sự phát triển của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta không mâu thuẫn với vấn đề có tính nguyên tắc: *sự vận hành của nền kinh tế thị trường nào trước hết và chủ yếu do các quy luật thị trường quyết định*. Song, quy luật kinh tế thị trường lại thuộc lĩnh vực quy luật xã hội. Tính khách quan của nó được thể hiện và thực hiện thông qua hoạt động có ý thức của con người. Dựa trên việc nhận thức đúng đắn những yêu cầu của các quy luật trong nền kinh tế thị trường, Nhà nước cụ thể hóa những yêu cầu đó thành luật, chính sách, kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội, xác định đúng bước đi để hiện thực hóa chúng. Đây là nhân tố có tác động trực tiếp thúc đẩy nền kinh tế thị trường vận động phù hợp với quy luật nội tại của nó. Ở đây có sự thống nhất giữa khách quan và chủ quan. Song, sự thống nhất đó chỉ có được, khi lợi ích chân chính mà Nhà nước theo đuổi phù hợp với quy luật phát triển khách quan của xã hội nói chung, của kinh tế thị trường nói riêng; chủ thể Nhà nước có năng lực trí tuệ đủ tầm để nắm bắt, vận dụng yêu cầu của các quy luật kinh tế vào việc hoạch định các chính sách phát triển. Trong điều kiện cụ thể ở Việt Nam hiện nay, xét về bản chất, Nhà nước Việt Nam là nhà nước của dân, do dân, vì dân, lấy lợi ích của dân tộc đáp ứng đúng nhu cầu phát triển khách quan của xã hội làm mục tiêu hoạt động của mình. Đảm bảo có sự thống nhất giữa tính khách quan của quá trình phát triển kinh tế thị trường và việc phát huy vai trò của nhà nước pháp quyền Việt Nam với tư cách là một nhân tố chủ quan tác động tích cực tới sự phát triển của nền kinh tế đó.

4. Kết luận

Khi có tính đến tính đặc thù của Việt Nam, chúng tôi có thể đi đến kết luận rằng, không thể nhanh chóng hình thành nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Kinh nghiệm sử dụng truyền thống công xã - gia đình (“văn hóa làng xã”) trong tổ chức thị trường văn minh của Nhật Bản cho thấy cơ sở tinh thần sâu rộng của nó. Cả kinh nghiệm phương Tây hiện đại cũng chứng tỏ xu hướng

tích hợp chủ nghĩa cá nhân với các hình thức sở hữu và kinh doanh tập thể. Do vậy, không nên coi lý tưởng làm chủ tập thể và cộng đồng là trở ngại trên con đường hình thành thị trường đầy đủ, hiện đại. Việc xây dựng Nhà

nước pháp quyền nhằm đảm bảo không gian pháp luật thống nhất cho thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam không thể thực hiện theo con đường làm suy yếu chính quyền trung ương■

Chú thích

¹ Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội Đại biểu Toàn quốc lần thứ XII, Hà Nội 2016. Tr. 102.

Tài liệu tham khảo

Alvin Toffler (1996). *Làn sóng thứ ba*, TPHCM: Nxb KHXH.

Chính phủ (2008). *Nghị quyết 22/2008/NQ-CP Ban hành chương trình hành động của chính phủ thực hiện nghị quyết hội nghị lần thứ sáu ban chấp hành Trung ương Đảng khóa X về tiếp tục hoàn thiện thể chế Kinh tế thị trường định hướng Xã hội Chủ nghĩa*, Hà Nội: Nxb CTQG.

D.Bell (1999). *Xã hội hậu công nghiệp tương lai. Kinh nghiệm dự báo xã hội*, Hà Nội: Nxb CTQG.

Đảng Cộng sản Việt Nam (2008). *Nghị quyết 21-NQ/TW tiếp tục hoàn thiện thể chế Kinh tế thị trường định hướng Xã hội Chủ nghĩa*, Hà Nội: Nxb CTQG.

Đảng Cộng sản Việt Nam (2016). *Văn kiện Đại hội Đại biểu Toàn quốc lần thứ XII*, Hà Nội: Nxb CTQG.

L.B.Kaphenhays (1989). *Sự tiến hóa của sản xuất công nghiệp Nga*, Hà Nội: Nxb CTQG.

M.Weber (2008). *Nền đạo đức Tin lành và tinh thần của chủ nghĩa tư bản*, Dịch giả: Bùi Văn Nam Sơn, Nguyễn Nghị, Nguyễn Tùng, Trần Hữu Quang, Hà Nội: Nxb. Tri thức.

N.N.Moisseev (1998). *Chia tay với sự đơn giản*, TPHCM: Nxb Lao động.